

СБОРЯНОВО СВЕЩЕНАТА ЗЕМЯ НА ГЕТИТЕ

Разположено на древен път, извеждащ от Лудогорието на Дунав, Сборяново е едно от най- живописните места в България, описвано и рисувано от пътешественици и изследователи.

Магията на долината на р. Крапинец, бликащата вода и причудливите скални изображения със следи от човешки издялвания, скрити сред девствените гори, подсказвала че то било избрано от най- дълбока древност като свещено място за тайнства и мистерии..В обвеяното от легенди място със странни топоними, учените виждали връзка с културите на различни народи и религии – траки и българи, орфици и тангристи, християни и мюсюлмани, будисти и джайнисти, защото на този малък къс земя се намират паметници , които разказват как съжителствали и се напластявали през хилядолетия народи и вери. Тук търсели ключ към разбирането на историята на тази и на своята страна, а и на света.

Ако се поинтересувате за имената на местностите, ще научите също прелюбопитни неща.Тук можете да минете през долината на джиновете и тази на закуските, да стигнете до нивата на певеца, или да потънете в зеленината на местността където се намирал градът на доверието, да чуете край скалите легенди с древни корени.

Един глинен идол - символ на майката земя , сред находките от селищната могила, е праисторически знак, че още през 5-4 хил. Пр. Хр. мястото вече било овладяно от човека.

Истинската история на свещената земя на посветените обаче започва с траките. Те първи я осветили и завещали на поколенията.

Завещаното от гетите, и досега е най- забележителното. През 514 г. пр. Хр .гетите били наречени -от Херодот *“най- храбрите и справедливите от траките”*.

Когато в края на II хил. Пр. Хр. войната за Троя и проливите въвлякла древните народи на целия европейски югоизток, сред най- блестящите и смели съюзници на Троя били и траките. Владетели на моретата, блестящи воители, понесли радостите от победите и горчивините от загубите, те обърнали отново поглед към вечните ценности – към земята и небето, към звездите и вечното. Най красивите и най- мистични, но и най- стратегическите места на земята, траките избрали за създаването на своите светилища. Тогава и гетите основали в долината на река Крапинец, при първия извор и само 50 км от Дунава, един от своите най-големи свещени центрове, който трябвало

да изиграе огромна роля в следващите векове и хилядолетия, а и до днес.

Мистичното място с многобройни пещери и скални ниши било най-подходящото място за свещена планина на странния гетски бог Залмоксис.

ЗАЛМОКСИС. СТРАНИИЯТ БОГНА ГЕТИТЕ

Гърците на Хелеспонта и Понта вярвали, че Залмоксис – цар, жрец и бог на гетите, наистина съществувал и бил първоначално ученик на Питагор в Самос, кодето живеел този древногръцки философ. От него научил науките за небесата и след като получил свободата си и натрупал големи богатства, се върнал в Тракия. Започнал да учи своите съплеменници на доктрината на Питагор, на изкуствата на цивилизацията и на земеделие. Херодот обаче смятал, че Залмоксис живял много преди Питагор, пътувал до Египет и донесъл на хората мистичното знание за безсмъртието на душата, като ги учел че след смъртта си те ще отидат на едно място, където ще се радват вечно на всички блага.

. Проповедите на Залмоксис били четени на трапезата и вярващите в него били негови сътрапезници. Последовател на Орфей, проповядвал че “нито той сам, нито сътрапезниците му, нито потомците им ще умрат, но че ще отидат след смъртта си при бога, където има всичко в изобилие,” т.е. в нещо като християнския рай. Той построил подземно жилище на свещената планина Когайнон в която се оттеглил за три години. След изчезването му го считали за умрял и бил оплакван от своя народ но след три години възкръснал и така убедил траките в учението си.

Този епизод на възкресение, се приема за паралел на възкръсването на Христос. Гетите гледали на смъртта като път към Залмоксис, тъй като знаели как да станат безсмъртни.

. Географът Страбон казва, че Залмоксис бил не цар, а пророк. След смъртта му други жреци изпълнявали като пророци същата длъжност и така било и по времето на Страбон, през римската епоха.

За прочутия философ идеалист Платон, Залмоксис бил велик и почитан като бог- лекар, затова наричал мистичния кръг около неговия култ, “лекари на Залмоксис”, които лекували по- добре от гръцките. Принципът и сега съществува в модерната медицина – лекували не само болната част , но въздействували на целия организъм с билки и припявания. *“Няма лечение, докато не предоставиш по-напред*

душата си на лечебната сила на припяванията на тракиеца,” твърдял гъркът Хармид.

Приема се че името Залмоксис произлиза от тракийското земол или земя, а други го свързват с легендата за неговото раждане. Вместо върху пелени, то бил поставен върху меча кожа или залмос. За трети пък името му означавало чуждоземец

През V в. пр Хр. за друг античен автор, Хезихий , Залмоксис означавало Кронос, танц и песен. Кронос бил начело на старите божества в гръцкия свят, или титаните. Неговата жена Реа с измама запазила Зевс след раждането му, като дала на Кронос да погълне вместо новородения син камък. Зевс победил титаните и баща си, затворил ги в подземното царство и станал бог на това царство. Така тракийският странен бог се нареждал сред най- старите богове. Кронос никога не бил почитан особено в тогавашния гръцки свят. Неговите празници , изпълнени с тайнства ,буйства и жертвоприношения, обаче ,се запазили повече от хилядолетие в земите на гетите.

ДАУСДАВА .КУЛТОВОТО СРЕДИЩЕ.

Връзката на Залмоксис с познанията за космоса и числата, за медицината и земята, за музиката и душата, става разбираема и видима, , когато се обърнем към създаденото от гетите средище.

То било изградено със забележителен размах и единен замисъл. Светилища и култови места, голям град, над 100 тракийски могили, пещери, скални гробници и ниши, каменни жертвеници, и др. сакрални обекти са разположени в долината и по двата високи бряга на живописната река Крапинец, чието име произхожда от Карапанча или Великата дланСветилищата и градът били разположени в центъра. В радиус от два километра около тях, върху хълмистата равнина били издигнати внушителни надгробни могили , а между тях –по- малки култови места, оградени със стени. Мястото е само на 50 км от Дунава, а по суша – на около 120 км от морския бряг. Приказно красиво, то имало и изключително стратегическо значение.

Като че ли като отглас от тези отдалечени времена и досега тук са се запазили такива странни топоними като Даусдава – Градът на вълците /или на Светлината/, Нивата на певеца, Градът на доверието , Долината на закуските и Долината на джиновете и още много други

топоними представляват интерес сами по себеси и особено с паметниците, разположени в тях..

Може да се предположи, че именно тук е средището, поставено на древните карти с не по-малко странното име Даусдава,- Градът на вълците или Градът на светлината. Защо е така, ще разберем по-нататък.

МЛЕЧНИЯТ ПЪТ. ПЪТЯТ КЪМ БЕЗСМЪРТИЕТО.

Античните автори казват че траките вярвали в безсмъртието на душата, и в това, че тя се родее със звездите и небето. *„Попоради своята вродена мъдрост те презирали смъртта”*

Една красива легенда разказва за смъртта на Орфей. Той бил разкъсан от басаридите, главата му била погребана под могила, костите в урна върху колона, а лирата му Зевс хвърлил към небето и тя се превърнала в съзвездие. Освободената от затвора на тялото душа се сляла с вселената.

Тази идея за безсмъртието, определя планировката на цялото гетско средище, и особено на некрополите. Равното поле, осеяно с различни по големина могили, е всъщност гигантска звездна карта. Специалисти определиха, че групите могили са огледален образ на най-ярките съзвездия на небето, и дори общият план на некрополите загатва идеята за Млечния път, Път на душата към безсмъртието.-

Сложни астрономически и математически кодове, неразбираеми за непосветения, били използвани от гетските жреци за подреждането на могилиите. Създаденото от жреците градоустройствено решение върху земята било отражение на създаденото от бог на небето. Могилиите били разположени като най-ярките звездите съзвездията Голямото куче, Малкото куче, Орион, Еридан, Близнаци в Източния некропол, и само Стрелец в Западния. Земната карта на звездното небе, можела да бъде обхваната цялостно само от птичи поглед. Но нали и боговете, и обезсмъртените души, които се издигнали в небесата, са гледали света отгоре, от висините. Вероятно огледалните астрономически решения на могилиите некрополи били вдъхновени именно от тази идея.

Върхът на най-високата, Голямата Свещарска могила, е на 289 м-надморска височина. От нея се вижда целия район, а тя самата също може да бъде видяна от километри. Тя казва на тези, които крачат по земята, че с приближаването си до нея, приближават един от сакралните центрове на света. В групата могили, под знака на

съзвездие Голямото куче, което включва и най- ярката звезда - Полярната, са открити най- уникалните тракийски гробници до сега -- гробницата с кариатиди и две по- малки гробници- близнаци . Гробниците от големи каменни блокове са покрити с полуцилиндрични сводове – най- съвършеното покритие , което издържало многотонен земен насип. Така си представял и гробниците за най-достойните граждани на неговата идеална държава самият Платон.

Как гетите обезсмъртявали може най- ясно да бъде разбрано при посещаването на тракийските гробници при с.Свещари.

ГРОБНИЦИТЕ ХРАМОВЕ НА ГЕТСКИТЕ ЦАРЕ.

Гробницата с кариатиди под Гинина могила. включена в Списъка на световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО е една от най- големите археологически сензации на 20 век. Наподобява малък храм и е с размери – 7,20 x 6,23. Има преддверие, странична камера (дарохранилница) и централна (гробна) камера, която се отличава със забележителното съчетание на архитектурна, скулптурна и живописна украса. Архитектурната декорация е в дорийски стил. Една единствена централна колона е с коринтски капител и тя символизира дървото на живота.

Десет женски фигури (кариатиди) във висок релеф, представят образа на Великата богиня- майка, богиня на живота и смъртта. Много различните лица на кариатидите ни карат да се запитаме - - защо де не видим в тези фигури образите на реални жени- оплаквачки от обкръжението на царя? Десет кариатиди изразявали 10 степенния цикъл на орфическата космогония. Бичите глави пък над входа на гробницата представяли мъжкото начало.

Върху стената срещу входа е изобразена сцена - Великата богиня поднася венеца на безсмъртието на тракийския владетел – конник, заобиколен от прислужници и воини. Действие, звучащо за посветения като завършека на един цикъл - превръщането на Царя в Бог.

Голям кубичен каменен блок в предверието има издълбана линия, бележеща точно посоката север-юг. Астрономите доказат, че той е свързан с точното ориентиране на оста на гробницата при нейното изграждане по посоката на зимното слънцестояние - 22 декември, в края на 4 в. пр. Хр.

Двете ложета в централната гробна камера са били предназначени за владетеля и неговата съпруга При откриването на

гробницата скелетите на царствената двойка са намерени в предверието, заедно с два жребеца до тялото на мъжа и една кобила до тялото на жената. Следа от остър предмет в черепа на младата жена предполага, че тя е била принесена в жертва и погребана заедно със съпруга си.

Сред находките от ограбената гробница са железен царски жезъл, златна обеца, дървена масичка за жертвени дарове, бронзови фибули и др. предмети, кости на прасе, куче и на още няколко коня.

Ложето на владетеля в гробната камера било скрито зад също толкова уникална тройна каменна врата, - наискос, увенчана с корниз и фронтон. Тя трябвало да закрива тази най-сакрална част на гробницата-храм. Самата идея за безсмъртието, за обожествяването, пораждала необходимите архитектурни елементи. Не случайно изследователи те виждат в този наискос предшественика на олтарната стена в по-късната християнска архитектура.

Светлината играела също роля в мистериите на обезсмъртяването. Над входа на гробната камера личи прозоречен отвор, зазидан впоследствие. Изчисленията показват, че точно в деня на зимното слънцестоение, в този един единствен ден в годината, когато слънцето преминава през най-южната точка на еклиптиката си, неговата светлина трябвало да прониква в недрата на могилата, във вътрешността на гробницата. Лъчът светлина не просто осветявал камерата, а попадал точно върху фигурата на владетеля на кон , увенчаван с венеца на Великата богиня. По слънчевия лъч душата на покойника поемала пътя към небето и може би всяка година, в деня на зимното слънцестоене, тя се завръщала обратно на земята, за да се пресели в друго тяло и да възкръсне за Нов живот.

Гробницата е изградена в края на 4 в. пр. Хр. и несъмнено е свързана с най-славните времена на гетската държава.

Свещарската гробница и двете по-малки гробници , изградени в съседство, оформят един забележителен архитектурен гробничен ансамбъл. Малките гробници, изградени от бял и жълт варовик имат изчистена украса и внушават особеното чувство за светлина и лекота. Те имат отварящи се в противоположни посоки, плъзгащи се в специални жлеbove каменни врати.

Такива плъзгащи се врати са също рядкост в древния свят. Те имат своите корени в столетия по-ранните скални гробници на Тракия. Останалите места в древността, където те са използвани, са известни места за поклонничество. Каро-Ликийската област на Западна Мала Азия е тясно свързана с култа към Аполон и Артемида.

Малко по-късни са и няколко гробници в Ерусалим, като тази на фамилията на Ирод, на самия Исус и няколко други.

Каменните врати на гетите се приплъзвали чрез лагер и поддържащо странично колело, тези от Кария и Ликия имали само израстъци, а палестинските представлявали голям плосък диск, придвижван в жлеба. Плъзгащите се врати са свидетелство за особена архитектурна традиция. Навсякъде те били свързани с гробниците на най-елитарната част от духовния елит на древните общества.

Символиката на числата пронизва и невидимото в надгробните могили. Когато изграждал малките гробници архитектът първо очертавал кръг и в него точно в третата четвърт от радиуса на могилата отбелязвал мястото на съоръжението, което трябвало да изгради. Когато проектирал трите гробници той ги замислил като един ансамбъл и имал предвид символиката на числото три, свързано с една ранна предхристиянска форма на едно божествено триединие - на Великата богия и нейните деца – лунната Артемида и слънчевия Аполон. Математиката и астрономията, архитектурата и съвършенството на изкуството били вградени във всичко, което днес виждаме върху земята на гетското средище.

И насипването на могилата ставало на три етапа: първо малка могила покрита с бял пласт от камъни. Множество обреди, ритуални огнища и дарове били поставяни върху каменната площадка пред гробницата. Вторият етап бил свързан с по-висока могила от тъмна пръст, която оставяла входа на гробницата открит. Следвало препогребване на човешките кости, жертвопринасяне на големи кучета, петли и др. Входът бил засипван едва накрая.

Едно ново откритие, направено в процеса на проучването на най-високата могила в резервата-Голямата Свещарска или наричана още „Омуртаговата” могила, е най-бляскавата илюстрация на този изпълнен с дълбоко съдържание процес на издигане на могили. В насипа на високата почти 20 м. могила, на дълбочина почти 8 м. от повърхността и, бе открита кухня-останала от почти изцяло изгнило дървено сандъче, в което били положени златни дарове-комплект от жнски накити-диадема, четири спирални гривни и пръстен с изображение във висок релеф на Ерос, апликации към конска сбруя, както и следи от златотъкана материя, с втъкани и апликирани към нея няколкокостотин мъниста, както и апликации с изключително фина изработка, които се отнасят към последните десетилетия на 4 в. пр. Хр..

Сандъчето, с размери около 50 x 50 см. било положено върху могилата, преди върху нея да бъдат трамбовани още 8 м. земни

слоеве, за да достигне тази могила височина от почти 20 м. Липсата на каквито и да е кости подсказва, че сандъчето е било заровено във връзка с все още непроученото царско погребение в основата на могилата. Дали това ще бъде погребението на Котела, ще покажат бъдещите разкопки.

Идеята за превръщането на човека в демон и в бог, имала своята задължителна тристепенна система от мистерии, сакрализирани знания и поведение.

Географът Страбон през I век казва, че *“въздържането от ядене на животни, предписано от Питагор, било предадено на гетите от Залмоксис и се е запазило до наши дни.”* Към своето безсмъртие гетите наистина се стремели чрез аскетизъм и вегетарианство, което изостряло сетивата и пречиствало мисълта. Едно модерно изследване на химическия състав на костите повърждава, че всички погребани в царствения некропол наистина били вегетарианци.

В пътя към безсмъртието на гетите голяма роля играело кучето.

Кучето или вълкът били священото животно на гетите, пример за сила, справедлив социален живот и саможертва. Тайнството на превръщането на човека във вълк била мистерия на войнските и мъжки аристократични общества. Силата на тези мистерии се съхранила хилядолетия наред.

Разсечени по дължина, или с отделно погребана глава, в яма, в гробница или в могилния насип, кучетата са посредник между двата свята. Разсеченото куче открито в една от малките гробници било с височина. 68 см. Очевидно траките отглеждали специални породи, на много по-едри и от днес познатите немски овчарски кучета.

В звездните митове кучетата са завързани на небето и затова господства космоса, а не хаоса. Затова и не случайно най-красивата гробница е в центъра на съзвездието Голямо куче, а името на средището като Даосдава - Градът на вълците или Градът на Светлината, със сигурност било му дадено още в тези времена.

Могилите обединени под знака на едно или друго съзвездие, съдържали придружаващите погребенията жертвоприношения на отделно заровени коне и кучета, на сребърни съдове, на глинени олтари. Така звездната карта отговаряла точно на небесната, идеята за астралното безсмъртие намерила в земята на гетите своето съвършено въплъщение.

В този район са намерени две матрици за изработка на украси, които представят сакрална сцена на удушване на куче. Една фигура с

човешки ръце и глава, с крила и задни конски части, с коси на букли, държи за задните крака и за гърлото праметнато през врата тяло на куче или вълк.–

Едно друго съкровище, намерено край Летница най-вярно представя изкуството и митологията на гетите. В голям бронзов съд били поставени златни апликации към конска сбруя и сребърни правоъгълни пластини с позлатени сцени, представящи моменти от един и същи мит. Свързан със сътворението на света и с героя – драконоборец, с конника, и редките изображения на вълка и мечката.

ПОЛИТИКА И ЖЕНИТБИ.

Гетските царе участвали в големите събития на своето време. Гетската конница била сред най-прочутите. По време на похода си срещу скитския цар Атей, Филип II преминавал през гетските земи около 340-339 г. Негов съюзник бил гетският владетел Котела. Много вероятно е самият македонски цар, или неговата свита, да са посетили резиденцията на Котела, тъй като политическия договор бил подкрепен и с династически брак. Филип взел за своя съпруга дъщерята на Котела, гетската принцеса Меда. И ако английските антрополози са прави като предполагат, че именно тя, сред всички жени на Филип, била погребана заедно с него в забележителната му гробница във Вергина, то това би било още едно потвърждение на добродетелите и достойнствата на гетските жени и мъже.

Традицията да се принася любимата жена на царя била позната и в Тракия и в Македония. В смъртта си владетелят бил придружаван от доброволно принеслата се в жертва, най-достойната от всичките му съпруги.

Между Александър Македонски и гетските владетели, след кратки сблъсъци, било сключено примирие, и гетите участвали в неговите походи на изток, чак до Индия.

В “гетската пустиня”, в края на 4 в. пр. Хр загинал и един друг македонски стратег – Зопирион.

Династическите бракове продължавали обаче да са важна политическа практика.

Така станало и когато александровият наследник Лизимах претърпял поражение от съюзните гето-скитски войски, подкрепени от колониите по гетския понтийски бряг. Диодор Сицилийски разказва за унижението, което трябвало да понесе победения македонски пълководец на пиршеството, устроено от гетския цар Дромихет след победата в полиса Хелис. За да подчертае своята не само военна, но и духовна мощ, той наредил хората от неговата свита да си служат с

обикновени глинени съдове. На победените македонци наредил да сервират в изящни сребърни сервизи.

Последвалият династичен брак с дъщерята на Лизимах продължил традицията на тази мирна политика. ?

Кой е бил погребан в най-неповторимата гробница на траките? Дали това е бил Дромихет, победителя на Лизимах, или някои от неговите наследници, свързани в династически брак с македонската династия, е въпрос чиито отговор остава недоизказан?

Сигурно е обаче, че гетските царе строели свършени гробници без аналог, а най- близки и далечни подобни градежи , малко на брой, били издигани винаги там, където е силно влиянието на орфическото учение в безсмъртието на душата, проповядвано от гета Залмоксис- в Северночерноморската Олбия, в Македонската Вергина, в Йонийските Родос и Ликия , в Южноиталийската Каноса, и дори в Палестина.

ГРАДЪТ ХЕЛИС.

Менехармос, син на Посейдоний, посвети на Фосфорос.

Така гласи посветителният надпис, който един грък поставил в малко светилище край южната порта на тракийския град.

Както в повечето случаи, така и тук, градът на гетите бил укрепен през втората половина на 4 в. пр. Хр. Тогава огромното плато с площ над 100 дка било оградено с мощна каменна стена. На места двойна, със спускащи се към долината масивни напречни каменни стени, които да защитават града от всички страни, тя правела града истинска твърд. С влизането през южната порта от лявата страна се виждал малък храм, вероятно на Богинята Фосфорос като закрилица на градовете.

Централната част на града била заета от улица с жилища с каменна основа и глинобитни стени. Глинени култови огнища /есхари/ с украса напомнят за силния култ към домашното огнище и може би към Великите самотракийски богове - кабирите.

Тук имало работилници за обработка на бронз и сребро, злато и желязо. В грънчарски пещи, извън стените на града, се произвеждала керамика на ръка и колело. Друго ателие произвеждало костени предмети. Имало и монетарница за сечене на имитации на монети. Монети от Калатис, Месембрия и Анхиало, най- голямата колекция на амфорни печати от островите Тасос, Родос Кос и от Атика и др., показват, че градът е играел основна роля в търговията на морските страни с вътрешността на страната, а по Дунава и към сърцето на Европа.

Посветителният надпис на гърка Менехармос на богинята Артемида Фосфорос, говори за пъстротата на населението и мирните контакти на средището. Но знае се, че при появата на опасност траки и гърци правели специални договори помежду си срещу общия враг.

Мощната крепостна стена и великолепието на гробниците дава много основание да се предполага, че именно тук е полисът Хелис, в който според Диодор Сицилийски гетският владетел Дромихет устроил пиршество след победата си над македонския пълководец Лизимах.

Как са изглеждали скъпоценните сервизи можем само да си представим, но със сигурност наред с многобройните обикновени сребърни фиали имало и като тези от сребърния сервиз, намерен между могилите на един друг голям гетски некропол – при Борово. Златният Пегас, открит случайно недалеч от столицата на гетите, също може би е бил част от голям златен сервиз, подобно на много други, открити досега. За да търсят крилатия кон, и китайците обръщали поглед на запад, към земите на траките.

Пак при портата на града една жена е загубила своята типично келтска бронзова гривна. Много бронзови и златни фибули/безопасни игли/, накити, и оръжие, свидетелстват за въведените от траките нови елементи под влияние на келтската култура

След поражението на галите в Гърция през 279 г., те нахлули в Тракия и сред първите им неприятели били и гетите. Изглежда страната на галатите-станали земи източно от гетите, ако се съди по многобройните келтски находки, среди които и матрици за типично келтски украси, откривани по Шуменското плато.

След средата на 3 в. пр. Хр. политическото значение на гетска та столица намаляло и тя престанала да съществува. Центърът на независимите гети постепенно се пренесъл северно от Дунава, където около средата на I в. пр. Хр. начело на гетската държава, застава могъщият Буребиста.

Ролята на Даусдава като важен тракийски култов център се запазила и през римската епоха..

СВЕТИЛИЩАТА И ЖРЕЦИТЕ

Обичай у гетите е при царя да има жрец пророк, и че този жрец бил наричан теос или бог. И планината, където ставало това се наричала свещена планина, каквато е и реката, която тече по тези места. Херодот

Впечатляващо в устройството и архитектурата на гетското средище е забележителният контраст между съвършенството на гробниците и скромните градежи на светилищата, които сякаш трябвало да не наранят природата.

Най-старото светилище на гетите е разположено на високото плато **“Камен рид”**. То е основано още в края на II хил. пр. Хр. Голямата площ от 47 м 2 била оградена от север и юг с невисоки каменни стени. Входът бил от юг. Непосредствено зад южната стена, върху каменна площадка, се намирала зоната на олтарите. Тук многобройни глинени огнища, следи от горене, цели и натрошени съдове, глинени идоли и магически предмети, показват колко активно е било посещаването на светилището в ранните векове на I хил. пр. Хр. В централната му част се намирал участъка с ритуалните ями. В тях се поставяли като дарове, най-често в чест на Богинята-майка, глинени съдове - често по три, символизиращи една свещена триада, идоли и бронзови накити.

Дори и във времето на великолепните и най-съвършени в света гробници, през 4 в. пр. Хр. тук върху каменна площадка били изградени два обикновени каменни кръга – единият с каменен олтар в средата – Аполонов символ, дугият – с вход от север и като че ли прераждало се през хилядолетията дърво - символ на близката Артемида. Това било светилището, посветено на небесните светила, което траките изградили на високото плато.

Другото светилище, край обожествяваните скали и водни извори, е в самото сърце на резервата, в долината на р. Крапинец, наричана още Чернодланица или Кара Панча/ Великата длан В двора на текето Демир баба и вероятно също било основано в края на 2 и началото на 1 хил пр. Хр.

Тук е открит **малък храм** от 4 в. пр. Хр., с глинени омфалос като главен олтар и две правоъгълни глинени маси за жертвени дарове, защитени от заслон. Омфалосът- означавал пъп, изпъкналост, и както този с форма на яйце в светилището в Делфи, се свързвал със значението на мястото като “свещен център”. Той бил и знак за прорицалище, място за клетви, поличби и молитви, както и свещен престол. Такова било и мястото при водните извори и живописни скали. В страната на легендарния тракийски цар-жрец и бог Залмоксис омфалосът запазил значението си на старинен свещен символ

Множество глинени огнища от 4-3 в. пр. Хр. са открити наоколо, включително и под пода на текето. Откъсналият се от скалния масив огромен каменен блок, бил превърнат от гетите в главен олтар с

изсечени стъпала, водещи към ритулната площадка. Върху нея вероятно горял и свещеният огън. При другият олтар, с изрязана дълговидна ниша в западната стена и с улеи за кръвни жертвоприношения, бил поставян голям глинен съд за събиране на кръвта на жертвените животни

Знае се, че гетите извършвали и човешки жертвоприношения. Всяка трета? година при Залмоксис те изпращали пратеник, като го подхвърляли върху остриетата на три копия. Ако той умираше веднага, това било добро знамение.

Ако се съди по откриваните далеч на север в земите на Франция и Англия каменни кръгове, а в блатата на Дания и Холандия и на такива прекрасни находки, като една сребърна украса за конска сбруя от Хелден или прочутият котел от Гундесруп, свързани с майсторството на тракийските торевти, може да се предположи, че това, което казват Александрийските писатели, в първите векове сл. Хр., е вярно. Според тях келтските жреци- друидите били обучени на учението за безсмъртието не от някои друг, а от самия Залмоксис.- Може би това ставало и тук, на гетска земя, но вероятно било и последователно разпространявано от неговите ученици. Светилището в долината продължило да съществува и след загиването на града, през 2-1 в. пр. Хр. Свързано с култа към скалата и водата, към силата на Земята – Великата богиня, то запазило своето значение през всички следващи епохи.

Към същото време може да се датира и един малък глинен съд с 56 сребърни римски републикански монети, някои представящи мита за основателите на града – Ромул и Рем, заровен между символичните каменни кръгове на едно друго култово място, недалеч от могилите на Западния некропол. Връзката с новата сила на средиземноморието – римляните, ставала все по осезаема, а гетите изместили своето основно религиозно и политическо средище на север от Дунава.

Но и в този период духовната сила на гетитене била сломена. Ето какво разказва историкът Йордан разказва в своята “Гетика” за жреца на гетите Декеней, съвременник на Цезар.

“Декеней,.... ги обучаваше /гетите/ във всички области на философията, етиката, отучваше ги от варварските обичаи, запознаваше ги с физическите науки и ги учеше да живеят в хармония със законите на природата, въвеждаше ги в логиката и ги издигаше духовно над другите народи, като същевременно ги запознаваше с теорията на 12 знака на зодиака, караше ги да наблюдават планетите и всички тайни на астрономията, как

орбитата на светлината се издига и залязва, как размерите на огненото колело на слънцето се отнасят към тези на земята и ги запознаваше с имената и знаците на триста четиридесет и шест звезди, които пресичаха небето от изток на запад, ту приближавайки се, ту отдалечавайки се върху небесния свод.”

Следващата столица на гетите Сармисегетуза, създадения от следващия могъщ гетски владетел Буребиста, била изградена съгласно същите урбанистични принципи както и Даусдава, но всичко е значително по-монументално. Хармония с природата и космоса, връзка с астрономията и с календара, силно стопанство и търговия.- Държавата му обхващала земите на цяла североизточна Тракия до Месамбрия. Буребиста играл важна роля в конфликта между Цезар и Октавиан като подкрепил Октавиан. Слязъл от престола около 44-42 г. пр. Хр.

..При Буребиста традиционно приеманата дата на раждането на Залмоксис – 714 г. пр. Хр. била приета за начало на летоброенето в дакийския календар. Буребиста също управлявал с ”упражнения, въздържаност и послушание към законите”, съгласно съветите на жреца Декеней. Той бил научил в Египет поличби , по които възвестявал волята на боговете

Белагините

ДАУСДАВА ВЪВ ВЕКОВЕТЕ СЛЕД ХРИСТА

След походите на Марк Луцилий Крас през 28 г. пр. Хр., последните гетски базилевси Дапиг, Ролес и Зиракс окончателно загубили властта.

Във времето , когато земите на гетите са включени в римската провинция Мизия, и тяхното най- значително средище претърпяло нови промени. Малък кастел на носа на завоя на реката, с разположени части от I италиейски легион, квартируващ в Нове, бил свързан с минаващия оттук път Абритус- Дуросторум /Разград- Силистра/

Множество монети в западната част на вече загубилия своето значение тракийски град, говори за човешко присъствие. Тук е намерена през 1957 г- вотивна скулптура на тракийския конник и се предполага че надписът гласи “ Ветеранът от I Италийски легион Гай Юлий Цезар посвещава изработената фигура на тракийския бог Херос. Находки от селищната могила в долината на реката и на високия стръмен бряг, керамика и оброчни плочи на Тракийския херос,

подказват как светилището на многоликия бог съхранило значението си, а местното население и сега пази спомена и нарича мястото и “римския манастир”

Запазил сакралността си и моголния некропол. Жертвени ями от римската епоха са открити на върха на Гинина могила и в по-малки могили. Около Голямата Свещарска могила се споменават две ритуални ями с оброчни плочки на тракийския конник. Една такава плочка които била намерена по време на излет, организиран от Кеманларското археологическо дружество до Мумджилярската /Голямата Свещарска / могила.

Релефът представя галопиращ конник с развята дълга наметка и къса дреха, държащ в дясната си ръка убита сърна. Срещу коня е прилегнало кучето му.

Под същата тази могила, върху един от блоковете на разрушената от земетресение монументална тракийска гробница е надраскан с остър предмет надпис “*Маркус направи оброк*”. Този надпис предполага кръгове от почитатели в доктрината на обезсмъртяването продължавали да мирно и да поддържат дарбата си за предсказания и високото си интелектуално ниво чрез аскетизъм и занимания. Това затворено общество сливало мистиката с философията.

В I в. създава своята Табула Нона и римският географ Кл. Птолемей, който поставя не случайно в тази част на провинцията Даусдава. /Градът на вълците или Градът на светлината/. Птолемей е ползувал много по-ранни карти и сведения на гръцки автори и затова и неговата първа карта била също на гръцки език. Вълчийят град или още Градът на светлината е търсен отдавна от изследователите Продължаването на религиозните традиции в района, свързани с тотемния прародител на гето-даките – от даос-вълк или светлина и град, многобройните погребения на кучета, съществуването на религиозните общества, в които вълкът или кучето са модел на аристократично и воинско поведение, на саможертва и безсмъртие, е едно непряко доказателство, че именно тук е мястото на тайнствената Даусдава.

Как са се преплитали местните залмоксисови традиции с тези на ранното християнство, може да се прочете в написаното през 6 в. житие на св. Дазий. Той живял в Дуросторум/Силистра/ между 285 и 305 г., по времето на императорите Максимиан и Диоклециан. Езическите традиции били живи не само по това време, а и много по-късно.

“По времето на беззаконните светотатци Максимиан и Диоклетиан, се запазил обичай сред войнишките отреди всяка година да се чества славния празник на Кронос. Този комуто се паднел жребия, бил променян, явявал се пред народа по образ и подобие на самия Кронос и получавал дръзка и безсрамна власт над целия народ. Когато се изпълнели 30 дни този, който носел царските одежди, като извършвал срамните и беззаконни игри, веднага бил принасян в жертва на беззаконните и скверни идоли, като бил посичан с меч.

Тази скверна традиция е достигнала до нас. В нея на януарските календи /Нова година/ суетни хора, които следват обичая на езичниците, а се наричат християни, излизат с твърде големи тържества, като променят външността си и се обличат в лика на дявола. Те се увиват в кози кожи, като променят лицето си, напущат доброто, в което са се преродили и се връщат към злото, в което са се родили. След като са изповядали в кръщението, че се отричат от дявола и празниците му, те отново си служат с лоши и срамни дела.

Тази традиция на един секретен Залмоксисов празник, включващ и човешко жертвоприношение, се извършвал тайно от войнишките сдружения.

И по времето на Елагабал /218-222 г./ казва Дион Касий някой си като се представял като някакво божество и носейки външния вид и облеклото на Ал. Велики, посетил местата около Дунава. Той минал през Мизия и Тракия, като бакханствувал с още 400 души с тирсове, облечени в небриди /кози кожи/ и без да извърши нищо лошо, изчезнал.”

И докато ставали тези “срамни неща” в земите на гетите, писателите от Александрийската школа, които се опитвали да разберат и опишат историята на философията и на религиите написали с изумление, че друидите приели учението за безсмъртието на душата не от някой друг, а именно от Залмоксис.

Това със сигурност би ни подсказало, че Залмоксис и учението му, изкуството и обредите, свързани с обезсмъртяването, били познати и практикувани и до 6 в. когато хуни, славяни и българи се появили в земите на гетите. Една друга Свещена планина при свещената река . Хиерасос-/Серет/ в Бесарабия , също свързвана със Залмоксис, била запазила своето име и през християнската епоха. Тя посрещнала тези хуни на Атила, които не само се заселили, но и се наричани сакромонтизии т.е. свещенопланинци. И самите българи около 400 г. също вече били познати на Балканите.

БЪЛГАРСКОТО СТОМОГИЛИЕ.

Как се вплитат вижданията на българите за света и отвъдното и какво направили те при срещата с величествените могили, издигнати в мистичното свещено място от техните предшественици – гетите.

Каменна стена от времето на Първата българска държава огражда по странни причини могилите от Източния тракийски некропол на Сборяново, сякаш за да подчертае уважението към свещеното място. Между тракийските могили вече били насипани и български и една такава малка могила с каменен ритуален градеж, насипана от българите в 8-9 в, вече е разкопана.

Средновековни крепости, селища и землени укрепления, в района показват, че мястото било част от ранната българска селищна система.

Вече повече от столетие минало от откриването на един известен надпис върху една от колоните в църквата Св. 40 мъченици в Царевград Търнов..

Кан сюбиги Омуртаг, обитавайки в стария си дом, направих преславен дом на Дунава и като измерих разстоянието между двата всеславни дома, направих на средата могила, а от самата среда на могилата до стария ми дворец има 20 000 разтега, и до Дунава има 20 000 разтези. Споменатата могила е всеславна и като измериха земята направих този надпис. Човек дори и добре да живее умира и друг се ражда. Нека роденият по-късно, като гледа този надпис, да си спомни за онзи, който го е направил. Името на владетеля е Омуртаг, кан сюбиги. Дано бог го устои да живее сто години.

Посланието, оставено на поколенията от великия български владетел и строител – хан Омуртаг вълнува изследователите и въображението на българите. Къде е всеславната могила - мемориален знак, или гробница на самия хан?

Свещената земя на гетите, се намира на еднакви разстояния от Плиска и Дунава? Затова и към Голямата Свещарска могила най-високата в цяла Североизточна България –отдавна са насочени погледи и мисли. Разкопките на унгарския археолог Г. Фехер, който търси следите от славното българско минало през 30 години не се увенчават с успех. Той разкопава две по-малки могили до най-високата и открива, че те са тракийски.

И все пак могилата е забележителен знак и в културата на ранна България, част от всеславието на царя. Български апокрифен летопис – легендарен запис на нашата ранна история, споменава за неизвестен

“стомогилен цар” Слав, предшественик на Испор, основателя на българската държава.

Затова и трябва да се попитаме, дали, когато е враждал в камъка своята мъдрост, и Омуртаг не е мислел за величествените могили на увековечилите се негови предшественици - траките. Дали всеславната могила е била насипана или донасипана също тук, е въпрос, който все още няма отговор. Със сигурност обаче в търсенето му, ние се докосваме до интересни мисли.

Най- аристократичното, справедливо и силно животно – вълкът, бил тотем и на гетите, и на българите.-Философията на живота, мъдростта пред смъртта, погребението, били свързани и при българите, както при гетите с така рядко практикуваната в света доброволна саможертва на любимата жена, ако те били от знатен род. Открит каменен мавзолей в недалечната столица Плиска, показва, че българите също са използвали внушителни сакрални сгради за своето обезсмъртяване.

Българите служели на слънцето, на месеца и на останалите звезди.- Във времената, когато двете религии се срещали и спорели, разказват как Омуртаг изтъквал на християнина Кинамон тези, които почитали за богове слънцето и месеца и го принуждавал да се чуди на велелепието им.

ИСУС ХРИСТОС ПОБЕЖДАВА

Исус Христос Побеждава . Този надпис върху една сензационна за района находка ни въвежда в ранните векове на българското християнство

В долината на Крапинец има едно и сега скрито място, наричано Гювен касаба. То се превежда като Градът на доверието или Градът на сигурността и пази спомена, че тук някога имало град. .Археологическите проучвания откриха следи от тракийската и късноантичната епоха, но най- забележителни се оказаха руините на голям ансамбъл от каменни градежи от времето на Първата българска държава/ 8-11 в/, разположени на двата бряга на реката.

Вкопаните в земята полуземлянки имат заоблени и облицовани с камък стени, защото техните строители все още пазят традицията на юртата Те имат големи засводени пещи, а хромели и поти говорят за металолееене и зърнообработка. Това се може би единствените жилища от този тип, които сега могат да бъдат посетени, и които представят културата на заселилите се тук кримски българи през 8-10 в.

Сензация на проучванията през 2004 г. бе откриването на малък каменен параклис. В основата на абсидана на еднокорабната каменна постройка бе намерен бронзов кръст-енколпион с надпис на едната страна *Исус Христос Побеждава / ИСУС НИКА/* и на другата *Богородице помагай* - най-известната литургична акламация. Тя има антични корени и се свързва с чудодейния сън на Константин Велики и видението на кръста, както и с победния вик през 431 г. по време на осъждането на Нестор на III вселенски събор. Масивните каменни стени зад параклиса, потвърждават че тук е имало ранносредновековен манастирски комплекс, град на доверие и сигурност за приелите християнството.

Дамата- - източният модел на света

Върху един необработен камък в оградната стена-на манастира, е врязана с остър предмет “ дама” -няколко вписани един в друг правоъгълници с напречни линии.

“Нужно е въздържание не само от игра, но и от всякакво пустословие и волнодумство, които не влизат в работа.” Така отговорил римският папа Николай на зададения му 47 поред въпрос от княз Борис за поведението на новопокръстените християни. Не само сред гражданството на българските столици и в големите български манастирски комплекси, но и тук, в Града на доверието, “бесовските игри” в кости, шахматът и дамата, продължавали да бъдат много популярни. Дамата, чиито най-ранни имена -“коран” или “вавилон”, са с източен прозход, е един от най-разпространените символи за обясняване на организацията на света, на идеята за макро и микрокосмоса и била в основата на планирането на много сакрални градежи. Този най-прост модел на тибетската мандала бил познат в Китай още през II хил. Пр.Хр., в Тракия още през I хил. Пр.Хр., както и в ранносредновековна България.

Още няколко дами, издълбани върху каменната площадка над една от пещерите, недалеч от средновековното селище и манастир, показват, че тази игра била особено популярна, а новата религия не задушила игривостта на ума. Така дух на мъдрост и величие, на толерантност и свобода, пронизвал и ранните векове на Първата българско царство.

България- Будия. Бронзовата статуетка на Джайна

Една бронзова статуетка, намерена случайно в земята край с.Завет, недалеч от Сборяново, принадлежи на индийското божество

Джайна. Други разказват за недалечна пещера, в която била открита и каменна статуетка на Буда. Тези странни на пръв поглед сведения не биха учудили никого, след като прочете едно писмо на цариградския патриарх Теофилакт до българския цар Петър I. Сред споменатите имена на създатели на еретични учения е това на Буда, а България била наречена Будия. В него се казва, че у Волгокамските българи до 10 в. имало и “брахмански закон”.

Съвременник на произлезлия от царско семейство Буда е и принц Джина. Джайнизмът е най-мощната религия на най-богатите в Индия.. Към храмовете, издигнати на високите върхове водели 10 000 стъпала.

Далечните връзки и докосвания до вярванията и религиите на Индия, следователно не са неочаквани. Статуетка на Буда, открита в Хелгьо, Швеция подсказва, че именно оттук, както и в по-ранните векове, идеи и символи, този път на Буда, си проправяли път изненадващо до отдалечените скандинавски земи.

Ръка на сърцето. Казълбашите .

В самото сърце на свещената гетска земя, в долината на реката, обгърнато от легенди, е разположено алианското теке на Демир баба. То със сигурност има най-силно духовно излъчване сред текетата в България и е истинският център на българските алиани-казълбашаи, които идват на поклонение от всички части на България. Монументалната седемстенна призма на текето е облегла снага върху двата големи скални блока-жертвеници на някогашното тракийско светилище. Покрита е с купол и има правоъгълно предверие с пирамидален покрив, а в стените личат и останки от по-ранен сакрален градеж.

Входът към двора лежи върху другия тракийски олтар с улеи за кръвни жертвоприношения.

Във външния двор на текето е изворът Петте пръста, който според легендата, в години на страшна суша, бил отворен от светеца. Той пъхнал в скалата петте си пръста и от нея бликнала студена лековита вода. Запазената постройка е от 16 век. Едно интересно астрономическо измерване показва, че строителите на текето са го ориентирали точно към изгрева на слънцето, което докосвало с долния си ръб хоризонта по времето на лятното слънцестоене (22.Юни) през 1560 г., или 12 юни по Юлианския календар.

На склона на хълма при текето, при своето първо обхождане в кая на 19 век, братя Шкорпил видяли голям каменен

кръст. Описват го с вдълбан в него втори кръст, познат и като богомилски.

Гробът на Демир баба е в централното помещение. При краката на ковчега били сложени големи пиринчени обувки.. При главата му горят множество запалени свещи. Заради тях, символ на огъня и слънцето, и селото се нарича Свещари.. По време на реставрацията върху купола на предверието е открита изключително интересна живописна украса. Върховете на три еднакви мотива завършват с лале, с изписано миниатюрно стилизирано клонче, а третото - с изображение, наподобяващо сабята на Зюлфикар. В тях се съдържат графиките на имената на Аллах , Мохамед и Али, една свещена триада, подобна на християнската. Мотивите са красиво изписани буквени знаци, съдържащи езотеричен смисъл и свързани с едно твърде еретично течение в шиитския ислям. Хуруфийя. То се появило се в края на 14 в Иран или Азербайджан и имало подчертано антиислямски характер. Важна роля във философията на хуруфизма изиграло и питагорейството. Числата били наситени със символика, а буквите били мистични знаци на линиите и елементите на човешкото лице. Основната идея на учението била, че Бог е в човека. Това преследвано учение проникнало и сред казълбашите.

Каменните резби върху блоковете от оградата – розети, слънчеви и лунни символи, модели на гробници на светци и на джамии, са също непознати от други текета. Те сочат тясна връзка с традициите на Предна Азия, особеното място на идеите на суфизма. Върху каменния блок с две дупки, наричани “очите на дявола” могат да бъдат видяни геометризираны символи на слънцето и луната, шестоъгълната звезда на Давид, и плетеници. Този странен каменен блок като че ли е оставен знак за разбиранията на танцуващите дервиши, мевлеви.

Тук те дошли от Коня, където през 12-13 в. имало силен стремежът към синкретизъм с християнството , а еднакво добре били познати и ислямът, и юдаизмът, и донесения от монголските завоеватели будизъм. Основателят на ордена проповядвал, че всички хора, независимо от религията им, са творения на божеството, и също, че поради това всеки носи в себе си частица от божествената еманация. Това била и основата на мистичния стремеж на сливане с божеството, в който изследователите виждат отглас дори на типично орфически- дионисиеви черти.

Казват, че светецът е живял на западната стръмна скала над текето, в която има издълбани множество пещери, а текето му е единственото изградено не на високо място, а в долината на реката.

На платото, върху скалистата площадка, недалеч от другото тракийско светилище на “Камен рид”, показват пък стъпките на светеца и на неговия кон. Тук били вдлъбнатините в скалата, върху която светецът стъпвал, коленичел и се молел.

Дори и на този фон на религиозен синкретизъм, образът на Демир бебе се отличава значително от останалите алевитски светци. Според житието му, неговите прадеди дошли от планината Булгар в Мала Азия. Типично български имена при някои предци и потомци на Демир баба обясняват особената значимост и легендарност на тази фигура. Неговите привърженици са истинско малцинство, познато предимно в Тракия и на Балканите. Те почитали 7 те имами и именно тази символика на числата се е отразила и върху страния седмоъгълен план на текето.

Той е герой и конник, лечител и строител, отшелник и мъдрец, образ, обвеян от спомена за по-ранни исторически събития в българските земи.

Интересните и тайнствени обичаи на алианите, последователите на зетя на Мохамед Али, представляват огромен интерес.

Изграждането на текето върху мегалитния тракийски олтар, огромните каменни блокове в градени в сградата и в оградата, говорят за една особена естетика на мегалитната култура, за култ към скалата, огъня и водата, към природата.

По стъпалата на големия мегалитен олтар и сега се изкачват хора, за да завържат лента на прозореца на текето.

Върху наклонения камък при южната стена лягат за да поемат силата от земята, най-добре до обяд, когато слънцето е на изток.

Паленето на свещи е отглас от култа към слънцето.

Особено интересно е окичването на дърветата с дрехи и цветни ленти, което се извършва предимно от девойки. По същество това е символичното обличане на Великата богиня или на нейното дърво на живота. Тази традиция е позната от Балканите и Мала Азия, и особено в Ефес с прочутия храм на Артемида Ефеска и гроба на дева Мария. Както се оказва, тя е позната и от земите на Северна Европа- така са обкичвани горите на Дания, остров Ман, свещени места в Шотландия и Ирландия и другаде. Тя има древен индоевропейски корен, чиито разклонения пронизват всички, вярващи в божественото в човека.

Гоненията на алевитите от официалните власти през Османския период също били жестоки, а Североизточна България е истинска крепост на еретичните учения, на такива ордени като Бекташиите. Тяхната проповед най- силно се отдалечавала от исляма и най- много се доближава до битуващите вярвания на местното християнско население. Бекташиите причестяват като християните, но с хляб и сирене, шейхът изповядва и опрощава грехове, кръстният знак е жест на почит и уважение. Жената се ползва с изключително уважение и е считана за равна с мъжа. Те вярват в лековитата сила на водата ни на земята от гроба на светците. Много от старите християнски празници са тачени от бекташиите. Гергьовден- е Идрилез, Великден - Къзъл имурта, Св. 40 мъченици -Къркларлез, Димитровден- Касъм.

Затова и бекташият светец е свързан с най- старите и най- почитаните светци сред местното население. Това е тракийският конник - херос, който през християнско време се представя като набожен светец, а после изживява и ислямското си време. Иляс е Св.Илия-, а светилищата се намират там, където са древните светилища на слънцето.

Резбовано слънце имало и върху тавана на една изцяло изработена от дърво 10 ъгълна култова сграда, построена в близост до текето, в долината на реката. Сградата имала околоръстна колонада, но вътре нямала подпорни колони.В средата на тавана имало отвор, за да влиза слънчевата светлина, така както било през хилядолетията с най- древните светилища на слънцето. Наричали я мейдане ви, или още и “откритата стая”, защото винаги била отворена за посетители и за подслон. Сградата придавала още по- силно усещане за неповторима връзка с култа към слънцето.

И легендарната фигура на светеца Демир баба представя вечния образ на конника – тракийски, български и алевитски- За неговото теке през вековете се грижели и християни и мюсюлмани

Текето на Демир баба най- красноречиво е обгърнало тракийските олтари. Но то не е единственото, което подсказва особената връзка между тези култури и религии. Най- забележителните текета продължават традицията на тракийската сакралност. И това е разбираемо, след като идеите на Залмоксис и Питагор, на неоплатонизма и зороастризма, за божественото в човека, са им еднакво близки. Вероятно и тайното познание, заради което казълбашите били наричани така, т.е. големи глави, умни глави, било директната връзка с по-ранните светилища.на мистичното.

. Казват, че там където се е запазил духът на мистицизма, има повече уважение и толерантност, мир и спокойствие, а хората са по-мъдри и добри.

И сега на 2 август, Илинден, общо отбелязват празника всички, които считат другите за равни. И повтарят :

Ела, ела, бъди един от нас

Ела, ела който и да си. Ела такъв, какъвто си. Нашата врата не е вратата на отчаянието. Божественото е във всеки от нас.

ПОСЛЕСЛОВ ВМЕСТО ВЪВЕДЕНИЕ.

Слънчево- земният култ, е вечен и животворен. Преоткриването на неговата сила и преутвърждаването му чрез нови напластявания заслужава ново преклонение в тези свети места.

И този път то става с обединяването на посветените, на знаещите, на вярващите.

Този разказ за священото място на гетите нямаше да бъде възможен, ако духът на мястото и усилията на тези преди нас като унгарците Ф. Каниц и Г. Фехер, чехите братя Шкорпил и руския акад. Успенски, българските изследователи А. Явашов и В. Миков , османисти и траколози, и много други. Те задължаваха екипа да работи открито и в сътрудничество с възможно най- добрите свои партньори.

Големият екип на специалисти от Археологическия институт с музей при БАН обедини специалисти от български и чужди институти

и университети. Всички взаимно се допълваха за да се вгълбят в магията на мястото и истините за тези които са го почитали през хилядолетията. В създаването на пионерска методика и подходи се включиха наред с българските учени археолози и геофизици, астрономи и фотограмметристи, математици от Гърция, сеизмолози и геолози от България и Италия, които определиха силата и посоката на голямото земетресение, разтърсило тракийското средище в края на 4 или началото на 3 в. пр. Хр. и усъвършенствуваха методиката на геофизичното проучване в сътрудничество.

На проф. Я.А.Шер от Университета в Кемерово, един от най-видните световни изследователи на скалните рисунки и на неговите студенти се дължи проучването на една от пещерите, както и първата възможност далеч в Сибир да бъде усетена жива същата обредност, каквато е съхранена и тук.

На Френската академия на науките и на проф. А. Барбе дължим изследвания върху цветовете в украсата на гробницата, на българския ИКОМОС и на английската фондация “Хедли тръст” – откриването на Свещарската гробница за посетители през 2000 г.

Тук работиха студенти от Холандия, от Кембридж и Копенхаген, ученици от Украйна, Полша и Литва.

Тук се роди идеята да бъдат привлечени колкото се може повече изследователски екипи и с колкото се може повече обединени усилия, да бъде разчетена от начало до край една приказна страница от историята на българските земи. Тя разкрива, че много отдавна светът е бил отворен за контакт и идеи, че тук може да се намерят нови данни за историята на Евразия.

Тази идея е реалност в Европейския археологически център Бибракт във Франция, който в лицето на В.Гишар подкрепи усилията ни за създаването на такъв център и тук, в Сборяново.

И накрая, тук вече идва следващото поколение. Студенти от Университета в Лозана създадоха “Група за тракийски изследвания” С подкрепата на Бибракт, и с тяхното активно участие продължава мащабното разкриване на още един обект – този в местността, наричана Града на доверието.

Измерванията с модерна апаратура и участието на докторанти и доброволци от Япония показва със сигурност, че тук могат да бъдат зададени много въпроси, и да бъдат получени отговори.

Сътрудничеството с всички досега и в бъдеще е стъпка след стъпка към утвърждаването на един истински европейски научен и културен център, той като Сборяново дори и без това официално

кръщение, вече е именно това .Място, където всички под слънцето са равни, и всички ще положат усилие за съхраняване на общото наследство.

.. *В. Бешевлиев. Ив.Венедиков.Нов аспект на култа към Залмоксис. Изкуство 1983, 4, 43-45*

Д. Гергова. Обредътна обезсмъртяването на древна Тракия. София 1985, Агато.

М. Кръстева. Бронзова матрица от с. Алваново, Търговищко Изкуство 1983,4,45-47

Маразов. Послеслов. В кн. На Й Гонсовский Митология на келтите”С. 1983

Л. Миков.Култова архитектура при текето на Демир баба. В Културни взаимодействие на Балканите и турската архитектура .Международен симпозиум Сборник от доклади. 17-19 май 2000л Шумен, т. 1р453-476. Квадрни, трошляк, дърво

Д.Овчаров. Оше за игрите в средновековен Преслав. Плиска- Преслав, т.7, 136-143.

Д. Попов Орфическите общества на гетите. Изкуство 1983,4,12—16

Ал. Фол. Втора година “Гетика” Изкуство 1983, 3-5

Fol Al., Cіcikova M., Ivanov T., Teofilov T. The Thracian Royal Tomb near the Village of Sveshtari. Svyat 1985

Топонимите

В Сборяново имената на местностите-, съхранени на български , турски или тюркски допълват представата за изключителната му сакралност. Сборяново- събор

Дели Орман-Телиорман – на уански означава девствен лес

От турците- Аач денизи- Горско море

Телеорман- Дели орман от 16 век. Даусдава- Градът на вълците или на светлината.

Хелис- Хелиос-

Стомогилието

Чернодланица- Карапанча

Демир баба –желязото с български корен

Долината на закуските

Градът на доверието

Нивата на певеца